

Investigating the effective factors on the implementation of the economic policies of the sixth development plan in the administrative organizations of southeast Iran

Sepanta Niknam¹, Sanjar Salajeghe^{2*}, Rahman Jalali Javaran³

Received date: 2024/09/19

Acceptance date: 2024/11/14

Published online: 2025/01/10

Abstract

The purpose of this research is to design a model for implementation of economic policies of the 6th Development Plan in the administrative organizations of Southeast Iran. The policy implementation stage is a decisive stage of the economic policy process that determines form and effect of the policy. The South-East region of Iran is considered a sensitive region in terms of various issues, and considering the low score of the 6th Development Plan in achieving its economic goals, it can be seen that implementing the plans is not as simple as it seems. According to the nature of the current research, in the first stage, the grounded theory approach has been used. For this purpose, after conducting interviews with 20 experts in the field of economics policies in the southeast region of Iran and achieving theoretical saturation, the process of open coding was started and after axial coding, a model of these factors was obtained. Then, using the questionnaire and the SEM method, the obtained model was fitted, and in the last step, using the ISM approach, a model was presented. Using the implementation ecosystem, receiving feedback, the intelligence of organizations, paying attention to the viewpoints of the executives in formulating programs, updating the process of evaluation continuously, paying attention to interfering factors and preparing to reduce their impact, transparency in evaluation, providing necessary resources and tools. Some of the suggestions are based on the findings of this research.

Keywords: Economic Policy, Grounded Theory, Interpretive Structural Modeling, Policy Implementation, The Sixth Development Plan, The South-Eastern region of Iran, Structural Equation Model

Publisher's Note: JPSM stays neutral with regard to jurisdictional claims in published material and institutional affiliations.

Copyright: Authors retain the copyright and full publishing rights

Published by Islamic Azad University
of Bandar Anzali. This article is an open

¹ PhD student, Public Administration, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran. Email: sepantaniknam@gmail.com

² . Associate Professor, Department of Humanities & Basic Sciences, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran. (Corresponding author). Email: sanjersalajeghe@vatanmail.ir

³ . Associate Professor, Department of Humanities & Basic Sciences, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran. Email: Jalali.J@gmail.com

access article licensed under the
Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

فصلنامه بازاریابی خدمات عمومی

دوره ۲، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳، مقاله پژوهشی، صفحات ۱۲۶-۱۴۷

بررسی عوامل مؤثر بر اجرای خطمشی‌های اقتصادی برنامه ششم توسعه در سازمان‌های متصدی جنوب شرق ایران

سپنتانیکنام^۱، سنجرسلاججه^۲، رحمان جلالی جواران^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۶/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۴ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۲۱

چکیده

هدف این پژوهش طراحی مدل اجرای خطمشی‌های اقتصادی برنامه ششم توسعه در سازمان‌های متصدی جنوب شرق ایران می‌باشد. مرحله اجرای خطمشی‌ها یک مرحله تعیین کننده از فرآیند سیاست‌گذاری اقتصادی است که شکل و تأثیر خطمشی را تعیین می‌کند. منطقه جنوب شرق ایران از نظر مسائل مختلف به عنوان یک منطقه حساس بشمار می‌آید و با توجه به نمره پایین برنامه ششم توسعه در دستیابی به اهداف اقتصادی خود، مشاهده می‌شود که عملی کردن برنامه‌ها آن‌طور که بنظر می‌رسد ساده نیست. با توجه به ماهیت پژوهش حاضر، در مرحله اول از رویکرد تئوری داده بنیاد استفاده شده است. بدین منظور پس از انجام مصاحبه با ۲۰ نفر از خبرگان حوزه اقتصاد و اجرای خطمشی‌ها در منطقه جنوب شرق ایران و حاصل شدن اشباع نظری، فرایند کدگذاری باز آغاز شده و پس از انجام کدگذاری محوری، مدلی از این عوامل بدست آمده است. سپس با استفاده از پرسشنامه و روش معادلات ساختاری، مدل بدست آمده برازش شده و در مرحله آخر با استفاده از رویکرد مدلسازی ساختاری تفسیری، مدلی از راهبردهای بدست آمده ارائه شد. استفاده از اکوسیستم اجرا، دریافت بازخورد، هوشمندی سازمان‌های مجری، توجه به دیدگاه‌های مجریان در تدوین برنامه‌ها، بروز کردن فرایند اجرای خطمشی‌های اقتصادی به صورت مستمر، توجه به عوامل مداخله‌گر و آمادگی برای کاهش تأثیر آن‌ها، شفافیت در ارزیابی، تأمین منابع و ابزارهای موردنیاز بخشی از پیشنهادات مبتنی بر یافته‌های این پژوهش می‌باشد.

واژگان کلیدی: اجرای خطمشی، برنامه ششم توسعه، تئوری داده بنیاد، خطمشی اقتصادی، منطقه جنوب شرق ایران، مدلسازی ساختاری تفسیری، مدلسازی معادلات ساختاری

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران ایمیل: sepantaniknam@gmail.com

^۲ دانشیار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران (نویسنده مسئول) ایمیل: sanjersalajeghe@vatanmail.ir

^۳ دانشیار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران ایمیل: Jalali.J@gmail.com

۱- مقدمه

تمام دولت‌ها نیازمند حکمرانی خوب بوده که این حکمرانی از طریق خط‌مشی‌های درست بدست می‌آید. خط‌مشی‌ها در اصل تصمیمات بلندمدتی هستند که توسط دولت یا سازمان‌های مربوطه برای رسیدگی به مسائل و مشکلات جامعه و رفع آن‌ها گرفته می‌شود (ازهر عباس^۱، ۲۰۱۹). یک نظام اداری در صورتی مؤثر خواهد بود که خط‌مشی‌های آن اثربخش باشند. منظور از اثربخشی خط‌مشی‌ها، طراحی و اجرای خط‌مشی به نحوی است که به عملکرد مؤثر ختم شود؛ عملکردی که هدف مشترک دولت‌ها و تمام نظام‌های اداری است (حسینی و بیگی‌نیا و قاسمی، ۱۳۹۵). به عبارت دیگر خط‌مشی‌ها ابزار اصلی حکمرانی بوده و تجلی تصمیمات دولت هستند (های^۲، ۲۰۰۴). همواره توجه خاصی در مورد تأثیر خط‌مشی‌های اقتصادی بر توسعه اقتصادی وجود داشته است (بیکر، بلوم و دیویس^۳، ۲۰۱۶؛ ایستیاک و سرلتیس^۴، ۲۰۱۸)؛ به نحوی که خط‌مشی‌های اقتصادی به عنوان راه‌حل مشکلات اقتصادی تلقی شده و بر بعد ساختاری تخصیص قدرت تصمیم‌گیری متکی هستند (ساگر و گوفن^۵، ۲۰۲۲). مرحله اجرا از یک سو مهم‌ترین و از سوی دیگر چالشی‌ترین مرحله می‌باشد زیرا این مرحله نقطه شروع دستیابی به اهداف بوده و پس از آن، در مرحله ارزیابی میزان تحقق اهداف سنجیده شده و با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان میزان موفقیت اجرای خط‌مشی‌ها را ارزیابی کرد (قلی‌پور و همکاران، ۱۳۹۰). اجرای ناموفق خط‌مشی‌ها به خصوص خط‌مشی‌های اقتصادی از جمله مشکلاتی است که کشور با آن روبرو بوده و در این خصوص هزینه‌های غیرقابل جبرانی را پرداخت کرده است.

برنامه ششم توسعه کل کشور همان‌گونه که از نام آن پیداست ششمین برنامه توسعه‌ای پنج‌ساله پس از انقلاب است که در کشور تهیه و اجرا شد و یا به نوعی دیگر در حال اجرا است. این سند بالادستی به نوعی خط‌مشی سایر برنامه‌های اجرایی و تقنینی در سطح خرد و کلان است. برنامه ششم توسعه از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ اجرا شده و مقرر شده بود که شش‌ماه قبل از پایان اعتبار این قانون برنامه ششم توسعه، لایحه برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه با بازخوردگیری از علل موفقیت و عدم موفقیت برنامه ششم، تهیه و به مجلس جهت تصویب ارسال شود تا به اجرا درآید. البته علی‌رغم پایان این برنامه در سال ۱۴۰۰، دولت سیزدهم در بند «ن» تبصره یک لایحه بودجه ۱۴۰۱ بنا به شرایط و نیاز به زمان کافی در تدوین برنامه هفتم توسعه، پیشنهاد تمدید یک‌ساله آن را داده است.

در برنامه ششم توسعه در بخش خط‌مشی‌های اقتصادی برنامه‌هایی ارائه شده که هر کدام دارای ابعاد و مؤلفه‌های فراوانی با اهداف مدنظر دولت و مجلس از چشم‌انداز پنج سال کشور است. این برنامه با اهدافی از جمله رشد اقتصادی

¹. Azahar abas

². Hay

³. Baker & Bloom & Davis

⁴. Isiak & Serletis

⁵. Sager & Gofen

سالانه ۸ درصد، تک رقمی شدن نرخ بیکاری و نرخ تورم و بهبود توزیع درآمد تهیه شده است (نورمحمدی و صمیمی، ۱۴۰۰). لیکن به رغم تصویب این برنامه و خطمشی‌ها و برنامه‌های ذی‌ربط، این سؤال مطرح می‌شود که دلیل عدم دستیابی به اهداف تعریف شده چیست. تکرار مفاد قوانین برنامه توسعه در سنوات بعد، حاکی از عدم اجرای کامل و مؤثر مفاد قوانین پیشین است (مرادی برلیان و تنگستانی، ۱۴۰۲). با توجه به نمره پایین برنامه ششم توسعه در دستیابی به اهداف اقتصادی خود، مشاهده می‌شود که عملی کردن برنامه آن‌طور که به نظر می‌رسد، چندان ساده نیست.

به دلیل وجود مجموعه عواملی که به طبیعت مسئله، شرایط محیطی یا ساز و کار اداری سازمان مجری مربوط می‌شوند، برنامه‌ها ممکن است آن‌گونه که منظور نظر بوده‌اند، به اجرا در نیایند (کاروو^۱، ۲۰۱۸). این‌ها واقعیت‌های اجرایی هستند. واقعیت‌هایی که از اهداف در نظر گرفته شده و مقررات تعیین شده برای دستیابی به آن‌ها کاملاً متفاوت هستند.

بی‌شک تقویت توسعه متوازن اجتماعی- اقتصادی، بهبود کیفیت زندگی شهروندان و کاهش محرومیت‌ها یکی از اصول مهم توسعه است (رترو^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). بنابراین می‌توان گفت که در مباحث مربوط به اجرای خطمشی‌های اقتصادی برنامه‌های ششم توسعه در منطقه جنوب شرق ضرورت زیادی وجود دارد. منطقه جنوب شرق ایران دارای ظرفیت‌های ژئوپلیتیک فوق‌العاده‌ای از نظر اقتصادی، امنیتی، وحدت ملی، دسترسی، ارتباطات منطقه‌ای و بین‌المللی بوده و به همین دلیل واجد کارکردهای تولیدکننده قدرت در کشور می‌باشد. از سوی دیگر کشور در مرزهای شرقی خود با اختلافات قومی/ مذهبی و فقر روبرو بوده و با وجود امکانات اقتصادی و موقعیت ویژه، توسعه در این منطقه با تهدید مواجه شده است. بنابراین توسعه آینده کشور با توجه به موقعیت جغرافیایی و طراحی و برنامه‌ریزی سیاست‌های کارآمد و بهره‌گیری بهینه از کارکردهای منطقه جنوب شرق وابسته شده است (خلیلی و منشادی و آزموده، ۱۳۹۰). بسیاری از تلاش‌های صادقانه دولت برای اجرای خطمشی‌های اقتصادی به صورت متوازن‌تر و اثربخش‌تر به علت وجود برخی واقعیت‌های اجرایی با شکست روبرو شده است. این وضعیت باعث شده است که این ضرورت مشخص شود که تنها توجه به مشکلات تدوین خطمشی‌ها کافی نیست، بلکه برای اجرای خطمشی‌ها نیز ضروری است تا طبق مدلی اجرا شوند که موفقیت اجرای آن‌ها احتمال بیشتری داشته باشد. با اینکه هنوز هم بسیاری از تصمیم‌های دولت بدون توجه کافی به مشکلات اجرایی اتخاذ می‌شود، ولی ضرورت توجه به این مشکلات و در نظر گرفتن آن‌ها در فرایند خطمشی مبرهن شده است. برای خطمشی‌گذار بسیار آسان‌تر است که این محدودیت‌ها را پیش از اقدام و نه پس از آن به حساب آورد و مدل‌های مناسبی برای اجرا ارائه کند. هدف اصلی این پژوهش یافتن مدلی برای اجرای مؤثر خط مشی‌های اقتصادی برنامه ششم توسعه در منطقه جنوب شرق ایران می‌باشد.

^۱. Karov

^۲. Retter

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- مبانی نظری

خط‌مشی اقتصادی اصل تعیین‌کننده محدوده تصمیم‌گیری اقتصادی برای مدیران می‌باشد (علی‌زاده و وکیلی‌فرد و حمیدیان، ۱۴۰۱). در اقتصاد، دولت باید چه نقش‌هایی را ایفا کند؟ این مسئله هنوز یک موضوع مورد بحث و نیازمند تجزیه و تحلیل است که افراد مختلف و حتی اقتصاددانان مختلف با توجه به ایدئولوژی، فرصت‌ها و توانایی‌های تحلیلی خود ممکن است پاسخ متفاوتی داشته باشند. خط‌مشی‌های اقتصادی یکی از مهم‌ترین حوزه‌های خط‌مشی‌گذاری هستند که دولت‌ها برای تأمین مالی ملزم به اتخاذ آن‌ها هستند و دارای اثرات بسیاری بوده که تنها اقتصادی نیستند (دای، ۲۰۱۳). خط‌مشی‌های اقتصادی با سرمایه‌گذاری، شاخص تولید صنعتی، اشتغال، احساسات اقتصادی، ثبات مالی، بازار سهام و رفتار سپرده و بازده اوراق قرضه ارتباط دارد (لیداک و لیو، ۲۰۱۶؛ هاردولیس و همکاران، ۲۰۱۸؛ پان و همکاران، ۲۰۲۱).

اجرای خط‌مشی فرآیندی است که در یک محیط نهادی مشخص صورت می‌گیرد و به ساختار سازمانی خاصی نیاز دارد (پیترز، ۲۰۱۹). به عبارت دیگر ساختارهای اجرایی خط‌مشی‌ها را می‌توان نهاد نیز در نظر گرفت (امپریال، ۲۰۲۱). این دو بعد ساختاری اجرای خط‌مشی، یعنی تنظیم نهادی و طراحی سازمانی، همان چیزی است که آن را مدل اجرا می‌نامند (گوفن و سلا و گاسنر، ۲۰۱۹). مرحله اجرا شامل تعامل بین هدف‌گذاری و اقداماتی است که برای دستیابی به آن‌ها طراحی شده است. این اقدامات شامل دو دسته می‌باشد: اقدامات تفسیری مربوط به تفسیر خط‌مشی‌ها و اقدامات سازماندهی که به ایجاد واحدها و روش‌های اجرای خط‌مشی می‌پردازند (الوانی و شریف‌زاده، ۱۳۹۴). مرحله اجرای خط‌مشی‌ها ساده و یا خودکار نبوده و همواره بین قوانین مصوب شده و اجرای آن‌ها شکاف بزرگی وجود داشته است (خدابخشی و همکاران، ۱۳۹۶). محققان روش‌های متعددی را برای تعریف و تشریح مراحل اجرای خط‌مشی‌ها ارائه کرده‌اند. یکی از مؤلفه‌های اصلی و اساسی در این مدل‌ها، ایجاد پیوندی است که به اهداف خط‌مشی‌ها اجازه می‌دهد تا به عنوان نتایج فعالیت‌های دولتی محقق شوند (گریندل، ۲۰۱۷). به عبارت دیگر،

¹ Dye

². Leduc & Liu

³. Hardouvelis

⁴. Phan

⁵. Peters

⁶. Imperial

⁷. Gofen & Sella & Gassner

⁸. Grindle

پیاده‌سازی مستلزم یک سیستم تحویل خط‌مشی است که ابزارهای خاصی را برای تبدیل اهداف خط‌مشی به نتایج خاص طراحی می‌کند (زای و هو و سو، ۲۰۲۳).

مطالعات و مدل‌هایی که در این حوزه وجود دارد را می‌توان حول سه دیدگاه درباره پیاده‌سازی خط‌مشی‌ها دسته‌بندی کرد: مدل‌های بالا به پایین، مدل‌های پایین به بالا و مدل‌های ترکیبی (هیل و هوپ، ۲۰۰۲). در این مدل‌ها اجرای خط‌مشی بستگی به پیچیدگی حوزه‌ای دارد که خط‌مشی برای رسیدگی به آن در نظر گرفته شده است و انواع ساختارها و منابعی که توسط بیانیه خط‌مشی در نظر گرفته شده است. مدل اصلی از بیانیه خط‌مشی تا شرایط کلان و ماهیت مجریان و سپس عملکرد آن‌ها ادامه می‌یابد.

خط‌مشی‌ها و برنامه‌ها به ندرت به صورت مجزا عمل می‌کنند و مدل‌ها برای درک نحوه رفتار مجریان بین برنامه‌هایی که با یکدیگر تعامل دارند یا حتی در تضاد هستند کمک می‌کنند. به جای رفتار یکسان با همه خط‌مشی‌ها، در نظر گرفتن اینکه تفاوت پیاده‌سازی در انواع مختلف خط‌مشی‌ها مانند خط‌مشی‌های اقتصادی، صنعتی، سیاسی، اجتماعی و ... می‌تواند مفید باشد (آجولر، ۲۰۱۸).

با توجه به روند جهانی شدن و مسائل و چالش‌هایی که با خود برای جوامع به همراه آورده‌اند، طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه به یک ضرورت انکار ناپذیر برای دولت‌ها تبدیل شده است. ایران از جمله کشورهایی است که با فاصله نسبتاً کم برنامه‌ریزی را شروع کرد به طوریکه از تدوین اولین برنامه توسعه کشور قریب به ۷۰ سال می‌گذرد. ایجاد هماهنگی در سطح سیاست‌گذاری و کاهش عدم اطمینان در سیاست‌های میان مدت کشور برای فعالان اقتصادی و فراهم کردن ضمانت اجرایی برنامه‌ها از جمله دلایل تدوین برنامه‌های توسعه هستند. به منظور دستیابی به سند چشم انداز ۲۰ ساله و اجرای سیاست‌های کلی نظام، برنامه ششم توسعه و اقتصاد مقاومتی برای سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۹ با هدف کسب رشد اقتصادی سالانه هشت درصد به تصویب رسید. در این برنامه طرح‌های مرتبط با ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی در بودجه‌ریزی سالانه و صرفه جویی در هزینه‌های عمومی، اصلاح نظام درامدی دولت در اولویت بوده‌اند. نکته قابل توجه در برنامه ششم توسعه تعدد اهداف مطرح شده در این برنامه می‌باشد که در حدود صد هدف در این برنامه مطرح شده است (ارغوانی و غلامی، ۱۳۹۷).

۲-۲- پیشینه پژوهش

تاکنون تحقیقات و پژوهش‌های ارزشمندی در حوزه خط‌مشی‌گذاری و مدل اجرای آن‌ها انجام شده است که در این پژوهش مرور و بررسی شده‌اند و در این قسمت به جدیدترین مطالعات انجام شده اشاره می‌شود. در پژوهشی به منظور شناسایی موانع اجرای خط‌مشی‌ها در سازمان امور مالیاتی با محوریت قانون مالیات‌های مستقیم با استفاده از بررسی مبانی نظری و پیشینه و همچنین مصاحبه با خبرگان، ۴۷ مانع شناسایی شده و سپس در ده بعد دسته‌بندی

¹. Xia & Hu & Su

². Hill & Hupe

³. Ajulor

شده‌اند (طاهری و معمارزاده طهران و موسی‌خانی، ۱۴۰۰). پژوهشی با هدف تحلیل پیشران‌های خط‌مشی مالی بر نحوه تخصیص بودجه دولتی با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری اجرا شده است. نتایج این پژوهش نشان داد که حوادث طبیعی، بحران‌های اقتصادی، تکامل اجتماعی، تغییرات محیط زیستی و پیشرفت‌های فناوری از جمله پیشران‌های خط‌مشی مالی بوده که بر نحوه تخصیص بودجه دولتی تأثیر می‌گذارند (افکاریان و دانش‌فرد و رجبی فرجاد، ۱۳۹۹). بررسی عوامل مؤثر بر اثربخشی اجرای خط‌مشی‌های عمومی در وزارت نیرو نشان داد که عوامل آمایش سرزمینی و توسعه متوازن، عدم اتکا به بودجه عمومی، تخصیص تدوین‌کنندگان، مدیریت عرضه و تقاضا، تبعات زیست‌محیطی، نابرابری اقتصادی، تفکیک وظایف حاکمیتی و اجرا از جمله عوامل تأثیرگذار در اجرای مؤثر خط‌مشی‌های عمومی بوده‌اند (احدزاده و صیاد شیرکش و جمشیدی ایوانکی، ۱۳۹۹). ارزیابی اجرای خط‌مشی‌های نظام اداری در دستگاه‌های اجرایی و دانشگاه‌های علوم پزشکی استان سمنان نشان داد که خط‌مشی اداری در دستگاه‌های اجرایی روش محور، هدف‌گرا، گذشته‌نگر و متمرکز بر مرحله اجرای فرایند خط‌مشی‌گذاری است (نوری و همکاران، ۱۳۹۹). کاظمی‌نژاد و همکاران در بررسی اجرای خط‌مشی‌های انرژی در بخش نفت و گاز ضمن ارائه مدلی در این حوزه دریافتند که خط‌مشی‌گذاری، توانمندسازی و ویژگی‌های مجریان در اجرای صحیح خط‌مشی‌های انرژی تأثیر می‌گذارند (کاظمی‌نژاد و الوانی و جمشیدی ایوانکی، ۱۳۹۸). با توجه به نتایج بررسی طراحی مدل اجرای خط‌مشی‌ها در حوزه خط‌مشی‌های تعاون روستایی، اجرای موفق خط‌مشی‌های تعاون روستایی در گرو درگیری همه جانبه فکری و عملی مردم و مجریانی است که توسعه روستایی را معیار اقتصاد مقاومتی می‌دانند. از دیگر عوامل تعیین‌کننده موفقیت اجرای خط‌مشی‌ها می‌توان به فرهنگ‌سازی، توانمندسازی بومی، مشارکت فعال، اتکا به خود، توسعه منابع و منافع عمومی و فردی نام برد (خدابخشی و همکاران، ۱۳۹۶). بررسی نارسایی‌های تدوین و اجرای خط‌مشی‌گذاری در سازمان‌های ایرانی نشان داده که عوامل زیادی مانند موانع مربوط به الزامات اجرا، منابع، محیط قانونی، شرایط محیطی، تعهد و انگیزه مجریان در فرایند تدوین و اجرا دخیل بوده و چالش‌هایی را به وجود آورده‌اند (لکی، ۱۳۹۷). بتسوری^۱ (۲۰۱۶) در مطالعه خود در مورد اجرای خط‌مشی دریافت که میزان شفافیت و واضح بودن اهداف و استانداردهای خط‌مشی و همچنین کیفیت خدمات ارائه شده به عموم مردم تأثیر مثبتی بر اجرای خط‌مشی دارد. در مطالعه مدل‌سازی اجرای خط‌مشی‌ها در سازمان‌های مدیریت منابع انسانی، عوامل رویکرد مدل‌سازی شبکه‌ای، بوروکراسی تصمیم‌گیری و ساختار سازمان‌ها به عنوان عوامل مؤثر بر اجرای خط‌مشی‌ها شناسایی شده‌اند (کنبیک و بون و موزلی، ۲۰۱۶).

بخش اعظم تحقیقات اجرای خط‌مشی، اجزای دولت و انطباق آن‌ها را به تصویر می‌کشد. این ادبیات همچنین از طریق توجه گسترده به مدیریت عمومی و بوروکراسی، بر رفتار فردی نمایندگان اجرایی متمرکز است. در حالی که

1 Batsuuri

2 Kenbeek & Bone & Moseley

محققان به اندازه کافی و جامع ابعاد خط‌مشی و نحوه اجرای را مستند کرده‌اند، عدم تحقیق و جامع بودن ابعاد نهادی و سازمانی آن وجود دارد.

۳- روش تحقیق

با توجه به روند جهانی شدن و مسائل و چالش‌هایی که با خود برای جوامع به همراه آورده‌اند، طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه به یک ضرورت انکارناپذیر برای دولت‌ها تبدیل شده است. ایران از جمله کشورهایی است که با فاصله نسبتاً کم برنامه‌ریزی را شروع کرد به طوریکه از تدوین اولین برنامه توسعه کشور قریب به ۷۰ سال می‌گذرد. ایجاد هماهنگی در سطح سیاست‌گذاری و کاهش عدم اطمینان در سیاست‌های میان مدت کشور برای فعالان اقتصادی و فراهم کردن ضمانت اجرایی برنامه‌ها از جمله دلایل تدوین برنامه‌های توسعه هستند.

به منظور دستیابی به سند چشم‌انداز ۲۰ ساله و اجرای سیاست‌های کلی نظام، برنامه ششم توسعه و اقتصاد مقاومتی برای سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۵ با هدف کسب رشد اقتصادی سالانه هشت درصد به تصویب رسید. در این برنامه طرح‌های مرتبط با ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی در بودجه‌ریزی سالانه و صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی، اصلاح نظام درآمدی دولت در اولویت بوده‌اند. نکته قابل توجه در برنامه ششم توسعه تعدد اهداف مطرح شده در این برنامه می‌باشد که در حدود صد هدف در این برنامه مطرح شده است. سیاست کلی اقتصاد مقاومتی تأکید خاصی در زمینه‌سازی برای نقش آفرینی مردم و فعالان اقتصادی در تحقق حماسه اقتصادی دارد. در این سیاست‌ها به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی و همکاری‌های جمعی تأکید شده است.

با توجه به ماهیت پژوهش حاضر برای ارائه مدل اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی مبتنی بر برنامه ششم توسعه، در مرحله اول روش کیفی تئوری داده بنیاد بکار رفته است. تئوری داده بنیاد به عنوان عکس‌العملی به روش‌های کارکردگرا و ساختارگرایان ایجاد شده است (ایدرس^۱ و همکاران، ۲۰۱۱). در مواقعی که هدف اصلی پژوهشگر خلق یک نظریه باشد، یکی از مؤثرترین و وسیع‌ترین مدل‌ها در اجرای تحقیقات کیفی، تئوری داده بنیاد می‌باشد (برانک^۲، ۲۰۱۱). این روش برای معرفی، کاوش و مطالعه تشریحی رویدادها مفید است (الدیبات^۳، ۲۰۱۱).

نقطه شروع این پژوهش مطالعه گسترده ادبیات و مطالعات انجام شده در حوزه مسأله پژوهش می‌باشد. بدین منظور با استفاده از روش اسنادی، مقالات علمی، گزارش‌های سازمان‌های ذی‌ربط و مراکز پژوهشی با اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی و سیاست‌های توسعه بررسی و کلیدواژه‌های «اجرای خط‌مشی‌ها»، «اجرای برنامه‌های توسعه»، «تحقق برنامه‌های اقتصادی»، «برنامه ششم توسعه» و «خط‌مشی‌های اقتصادی» در بازه زمانی مهر ۱۳۹۸ تا مهر ۱۴۰۲ در پایگاه تخصصی نورمگز، بانک اطلاعاتی نشریات (مگیران)، پورتال جامع علوم انسانی، پایگاه اطلاعات

¹ Idrees

² Bronk

³ Aldiabat

علمی جهادانشگاهی، مرکز بررسی‌های راهبردی ریاست جمهوری و مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی جستجو و پس از بررسی نتایج، در نهایت تعداد ۸۰ مقاله علمی-پژوهشی و ۲۰ گزارش مراکز دولتی و پژوهشی درباره برنامه‌های توسعه و روزنامه‌ها جمع‌آوری بدست آمد. به منظور داشتن اعتبار یا روایی پژوهش از معیار درگیری طولانی مدت پژوهشگر با مسأله پژوهش و همچنین مثلث‌سازی از طریق گردآوری شواهد از منابع گوناگون استفاده شده است.

پس از انجام مطالعات نظری، بر اساس اطلاعات بدست آمده و همچنین سؤالات پژوهش، طراحی مصاحبه انجام گرفته است. به منظور مشخص کردن خبرگان پژوهش ابتدا نهادهای مؤثر بر اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی در منطقه جنوب شرق ایران مشخص شده‌اند و با استفاده از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی هدفمند، با بیست نفر از خبرگان و کارشناسان که سابقه اجرایی بالا و تحصیلات کارشناسی ارشد یا دکترا داشته‌اند، مصاحبه انجام شده است. لازم به ذکر است که مبنای حجم نمونه، رسیدن به اشباع نظری بوده است.

پس از رسم مدل پارادایمی اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی، با استفاده از روش معادلات ساختاری، مدل ارائه شده برازش شده است. در این مرحله برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای منظم و به تفکیک سازمان‌های متصدی استفاده شده است. با توجه به نامعلوم بودن انحراف معیار جامعه، ابتدا نمونه‌ای به حجم ۵۰ عدد اتخاذ و پس از بدست آمدن انحراف معیار ۰/۴۹۲ از نمونه و لحاظ کردن خطای ۰/۱۰ و سطح اطمینان ۰/۹۵، و در نظر گرفتن قاعده گفن و همکاران (۲۰۱۱) تعداد نمونه ۱۲۰ در نظر گرفته شده است. پس از برازش مدل به کمک نرم‌افزار SMARTPLS، مرحله پایانی پژوهش انجام شده است. در این مرحله با استفاده از روش مدلسازی ساختاری تفسیری و بهره‌گیری از نظرات ۱۰ نفر از خبرگان، مدل سطح بندی شده از عوامل مشخص شده در اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی برای منطقه جنوب شرق ایران استخراج شده است.

۴- تحلیل یافته‌ها

به منظور دستیابی به اهداف پژوهش حاضر، ابتدا فاز مطالعه نظری آغاز و مطالعات انجام شده در حوزه اجرای خط‌مشی‌ها مورد کاوش قرار گرفته‌اند. طی این مرحله، نهادها و سازمان‌های متصدی اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی در منطقه جنوب شرق ایران نیز مشخص شده است. با بکارگیری روش نمونه‌گیری غیراحتمالی هدفمند خبرگانی از این سازمان‌های متصدی انتخاب و مصاحبه‌های عمیق برای تعیین ابعاد و مؤلفه‌های اصلی مدل اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی در این منطقه شروع شد. پس از انجام ۲۰ مصاحبه اشباع نظری حاصل شد؛ مشخصات این خبرگان طبق جدول ۱ می‌باشد.

جدول ۱- مشخصات خبرگان پژوهش

ردیف	ویژگی جمعیت شناختی	مشخصات	تعداد	درصد
۱	جنسیت	زن	۶	۳۰

فصلنامه بازاریابی خدمات عمومی

دوره ۲، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳، مقاله پژوهشی، صفحات ۱۲۶-۱۴۷

۷۰	۱۴	مرد		
۱۵	۳	استانداری	سازمان	۲
۲۰	۴	سازمان امور اقتصادی و دارایی		
۲۰	۴	سازمان مدیریت و برنامه ریزی		
۱۵	۳	سازمان صمت		
۱۵	۳	سازمان تعاون، کار و رفاه اجتماعی		
۱۵	۳	بانک ها و مؤسسات مالی		
۶۵	۱۳	فوق لیسانس	تحصیلات	۳
۳۵	۷	دکتر		
۴۰	۸	تا ۱۰ سال	سابقه کار	۴
۳۰	۶	۱۰ تا ۱۵ سال		
۳۰	۶	۱۵ سال به بالا		

پس از تجزیه و تحلیل هر یک از مصاحبه ها و استخراج مفاهیم بیان شده، تعداد ۱۰۹ مقوله اصلی مشخص شده است که در قلب ۶ مقوله محوری دسه بندی و کدگذاری شده است. بدین ترتیب ساختاری منسجم از روابط بین مقوله ها که انتزاعی تر و دارای سطح بالاتری بوده، شکل گرفته است. نهایتاً مضامین محوری بدست آمدند و در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲- کدگذاری محوری

مقوله اصلی	دسته اصلی
رویکرد خط مشی گذاری، تدوین خط مشی، ویژگی های مجریان، زیرساخت و منابع، شرایط قانونی، عوامل اقتصادی	شرایط علی
اجرای موفق خط مشی های اقتصادی برنامه ششم توسعه	مقوله محوری
فرهنگ سازی، ظرفیت سازی، کارآفرینی سازمانی، ارزیابی و نظارت، مدیریت یکپارچه، مدیریت دانش، شبکه ارتباطی یکپارچه، توانمندسازی مجریان، ایجاد انگیزه، آموزش مجریان، تعهد استانی، حمایت مدیران ارشد	راهنماها
وضعیت محیطی، ویژگی های جامعه، بحران و حوادث، گروه های ذینفوذ سیاسی	بستر
ثبات اقتصادی، بهداشت، مسکن، امنیت، رفاه و تأمین اجتماعی	پیامدها

فصلنامه بازاریابی خدمات عمومی

دوره ۲، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳، مقاله پژوهشی، صفحات ۱۲۶-۱۴۷

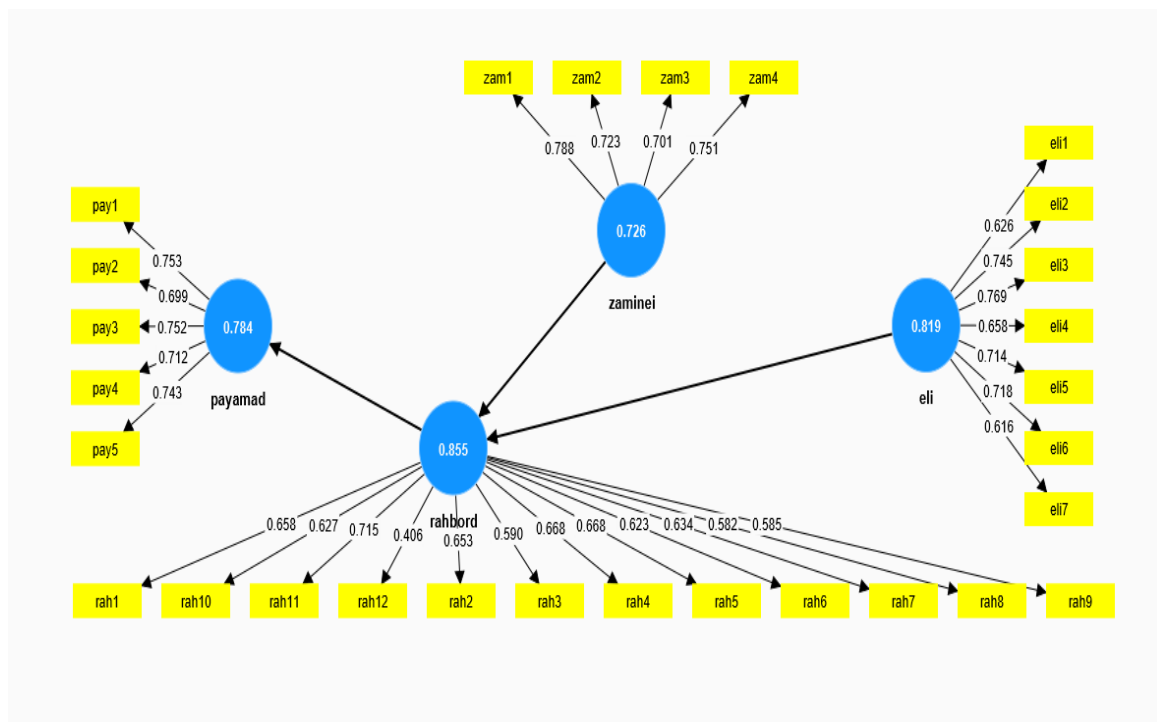
پس از ترسیم مدل پارادایمی از عوامل مؤثر بر اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی، این مدل به وسیله روش معادلات ساختاری برازش شده است. برای این کار پرسشنامه‌ای بر اساس ابعاد و مفاهیم مطرح شده در مدل فوق طراحی و با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای منظم، تعداد ۱۲۰ پرسشنامه در بین سازمان‌های متصدی اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی در منطقه جنوب شرق توزیع و نتایج توسط نرم افزار SMARTPLS بررسی شد. ابتدا برای هر یک از کدهای محوری، آزمون KMO و بارتلت انجام و نتایج این آزمون‌ها در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳- نتایج آزمون KMO و بارتلت

علی		
۰/۸۱۷	تقریب کای دو درجه آزادی ضریب معنی داری	KMO آزمون بارتلت
۹۲۹/۰۳۵		
۲۱		
۰/۰۰۰		
زمینه ای		
۰/۷۵۵	تقریب کای دو درجه آزادی ضریب معنی داری	KMO آزمون بارتلت
۲۸۸/۳۴۳		
۶		
۰/۰۰۰		
راهبرد		
۰/۸۹۵	تقریب کای دو درجه آزادی ضریب معنی داری	KMO آزمون بارتلت
۱۲۹۶/۱۶۰		
۶۶		
۰/۰۰۰		
پیامد		
۰/۷۹۲	تقریب کای دو درجه آزادی ضریب معنی داری	KMO آزمون بارتلت
۴۹۴/۲۷۱		
۱۰		
۰/۰۰۰		

فصلنامه بازاریابی خدمات عمومی

دوره ۲، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳، مقاله پژوهشی، صفحات ۱۲۶-۱۴۷
مقدار بارهای عاملی هر یک از مسیرها محاسبه و در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱ - بار عاملی هر یک مسیرها

در راستای ارزیابی پایایی پرسشنامه، شاخص آلفای کرونباخ، شاخص پایایی مرکب CR و ضریب پایایی درون سازه ها Rho-a و برای ارزیابی روایی همگرا از میانگین واریانس استخراج شده محاسبه و نتایج بدست آمده در جدول ۴ ارائه شده است. با توجه به مقادیر بدست آمده، پایایی مدل مورد تأیید می باشد.

جدول ۴- بررسی پایایی و روایی مدل

AVE	CR	Rho-a	آلفای کرونباخ	
۰/۶۸۲	۰/۸۶۶	۰/۸۲۲	۰/۸۱۹	علی
۰/۶۳۵	۰/۸۵۲	۰/۷۸۵	۰/۷۸۴	پیامد
۰/۷۸۳	۰/۸۸۲	۰/۸۷۱	۰/۸۵۵	راهبرد
۰/۵۴۹	۰/۸۳۰	۰/۷۳۰	۰/۷۲۶	بستر

به منظور بررسی روایی واگرا از ماتریس فورنل-لارکر استفاده شده است که طبق مقادیر بدست آمده، مدل دارای اعتبار مناسبی می باشد. این مقادیر در جدول ۵ ارائه شده است.

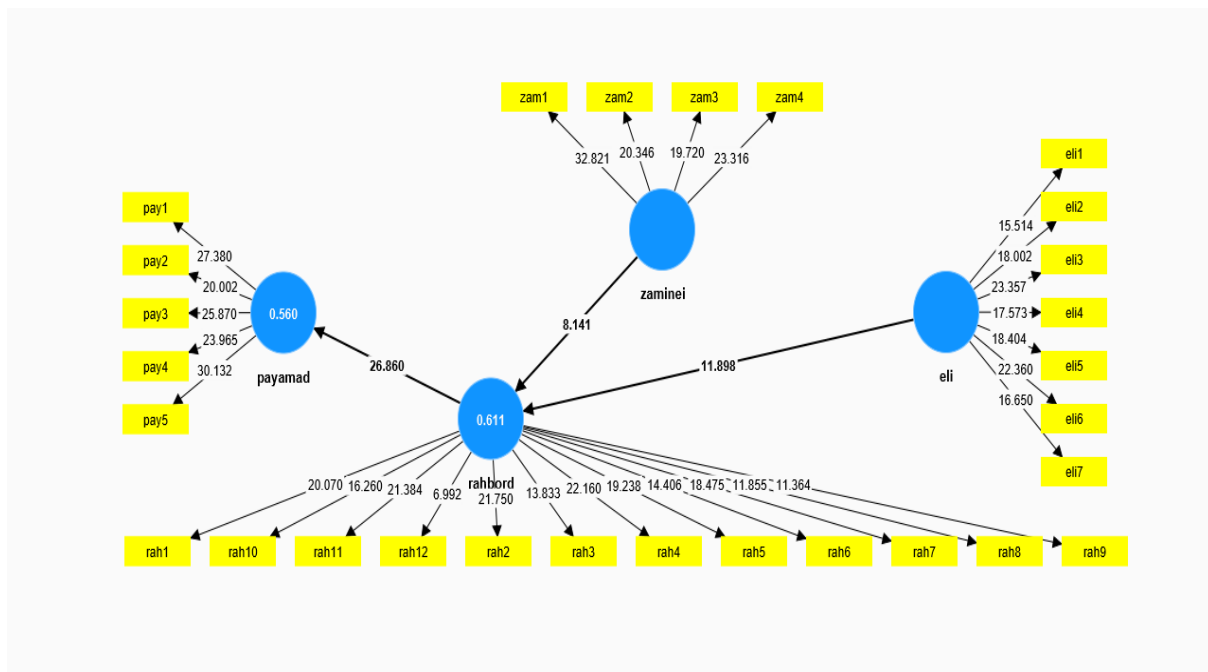
فصلنامه بازاریابی خدمات عمومی

دوره ۲، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳، مقاله پژوهشی، صفحات ۱۲۶-۱۴۷

جدول ۵- بررسی روایی واگرای مدل

بستر	راهبرد	پیامد	علی	
			۰/۷۱۹	علی
		۰/۷۴۹	۰/۶۹۵	پیامد
	۰/۶۵۹	۰/۷۳۲	۰/۶۱۵	راهبرد
۰/۷۴۱	۰/۶۲۲	۰/۶۷۶	۰/۵۵۷	بستر

پس از تأیید پایایی و روایی مدل، آزمون ضرایب t برای تمامی مسیرها بر روی مدل اصلی انجام شده است و روابط مورد تأیید قرار گرفت. این مقادیر در شکل ۲ نشان داده شده است.

شکل ۲ - مدل در حالت ضرایب معنی داری t -value

در آخرین مرحله از این پژوهش، از رویکرد مدلسازی ساختاری تفسیری برای سطح‌بندی مؤلفه‌های مدل استفاده شده است. رویکرد مدلسازی ساختاری تفسیری به ایجاد نظر در روابط پیچیده میان اجزای یک مدل کمک زیادی می‌کند و به دلیل قابلیت این رویکرد در تعیین سطح و اولویت‌بندی، تأثیر بسزایی در تبیین و اجرای مدل خواهد داشت.

بدین منظور در مرحله اول راهبردهای تبیین شده در مدل معادلات ساختاری وارد ماتریس خودتعاملی ساختاری شده و این ماتریس توسط ۱۰ نفر از خبرگان پژوهش با استفاده از چهار علامت A ، V ، X و O تکمیل شده است. در

فصلنامه بازاریابی خدمات عمومی

دوره ۲، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳، مقاله پژوهشی، صفحات ۱۲۶-۱۴۷

ادامه ماتریس خود تعاملی ساختاری تبدیل به ماتریس دستیابی اولیه شده و در مرحله بعد ماتریس دستیابی نهایی تکمیل شده است. این ماتریس در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶- ماتریس دستیابی نهایی

j \ i	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱- تعهد استانی	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰
۲- کارآفرینی سازمانی	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰
۳- نظارت و ارزیابی	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱
۴- مدیریت دانش	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۵- شبکه ارتباطی یکپارچه	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۶- آموزش مجریان	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۷- ایجاد انگیزه	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۸- مدیریت یکپارچه	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰
۹- حمایت مدیران ارشد	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱
۱۰- ظرفیت سازی	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۱۱- توانمندسازی مجریان	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱
۱۲- فرهنگ سازی	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱

در ادامه تحلیل‌های مربوط به قدرت نفوذ و قدرت وابستگی هر یک از اجزای مدل در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷- قدرت نفوذ و وابستگی سازه‌ها

ردیف	قدرت نفوذ	قدرت وابستگی
۱- تعهد استانی	۳	۱۲
۲- کارآفرینی سازمانی	۳	۱۲
۳- نظارت و ارزیابی	۷	۹
۴- مدیریت دانش	۱۲	۵
۵- شبکه ارتباطی یکپارچه	۱۲	۵

فصلنامه بازاریابی خدمات عمومی

دوره ۲، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳، مقاله پژوهشی، صفحات ۱۲۶-۱۴۷

۵	۱۲	۶- آموزش مجریان
۵	۱۲	۷- ایجاد انگیزه
۱۲	۳	۸- مدیریت یکپارچه
۹	۷	۹- حمایت مدیران ارشد
۵	۱۲	۱۰- ظرفیت سازی
۹	۷	۱۱- توانمندسازی مجریان
۹	۷	۱۲- فرهنگ سازی

مرحله چهارم در دستیابی به مدل ساختای تفسیری، تعیین سطح و اولویت بندی سازه‌ها می‌باشد. بدین منظور به ازای هر یک از سازه‌ها، سه مجموعه خروجی، ورودی و مشترک تشکیل شده و تعیین سطح نهایی عوامل به صورت جدول ۸ بدست آمده است:

جدول ۸- سطح بندی سازه‌ها

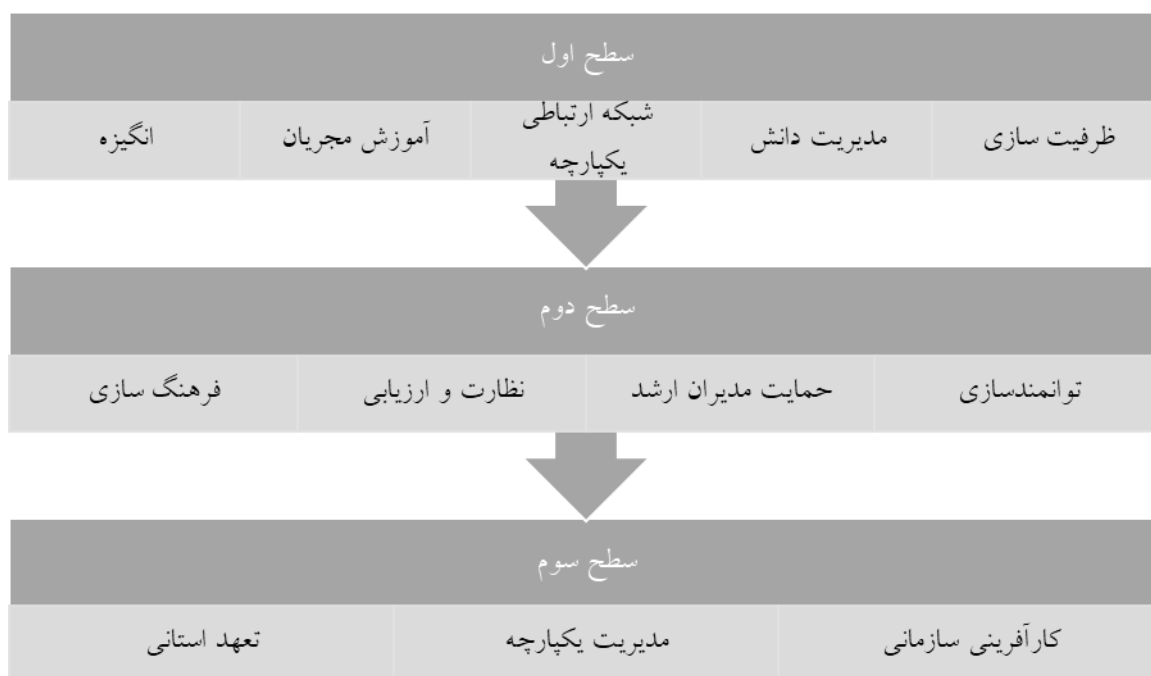
ردیف	اجزای مدل	مجموعه خروجی	مجموعه ورودی	مجموعه مشترک	تعیین سطح
۱	تعهد استانی	۸ و ۲	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۸ و ۲	سطح ۳
۲	کارآفرینی سازمانی	۸ و ۲	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۸ و ۲	سطح ۳
۳	نظارت و ارزیابی	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۱ و ۱۲	۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۳ و ۹ و ۱۱ و ۱۲	سطح ۲
۴	مدیریت دانش	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۰	۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۰	سطح ۱
۵	شبکه ارتباطی یکپارچه	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۰	۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۰	سطح ۱
۶	آموزش مجریان	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۰	۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۰	سطح ۱
۷	ایجاد انگیزه	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۰ و ۱۲	۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۰ و ۱۲	سطح ۱

فصلنامه بازاریابی خدمات عمومی

دوره ۲، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳، مقاله پژوهشی، صفحات ۱۲۶-۱۴۷

			۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲		
۸	مدیریت یکپارچه	۸ و ۲	۷ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳	۱ و ۲ و ۸	سطح ۳
۹	حمایت مدیران ارشد	۱۲	۷ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۳ و ۹ و ۱۱ و ۱۲	سطح ۲
۱۰	ظرفیت سازی	۱۲	۷ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۰	سطح ۱
۱۱	توانمندسازی مجریان	۱۲	۷ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۳ و ۹ و ۱۱ و ۱۲	سطح ۲
۱۲	فرهنگ سازی	۱۲	۷ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲	۳ و ۹ و ۱۱ و ۱۲	سطح ۲

به منظور ترسیم مدل نهایی با توجه به سطوح تعیین شده و با در نظر گرفتن انتقال پذیری ها، مدل ساختاری تفسیری از راهبردهای اجرای خط مشی های اقتصادی در شکل ۳ رسم شده است. همان طور که در شکل ۳ دیده می شود، ابتدا راهبردها بر حسب سطح آن ها به ترتیب از بالا به پایین تنظیم می شوند.

شکل ۳- مدل ساختاری تفسیری از راهبردهای اجرای مؤثر خط مشی های اقتصادی

با توجه به مدل بدست آمده اجرای مؤثر خطمشی‌های اقتصادی برنامه ششم توسعه در منطقه جنوب شرق تحت تأثیر رویکرد خطمشی، تدوین آن، ویژگی‌های مجریان، زیرساخت و منابع، شرایط قانونی و وضعیت اقتصادی می‌باشد. همچنین بحران‌ها و حوادث و گروه‌های ذینفوذ سیاسی ممکن است در امر اجرای مؤثر خطمشی‌ها مداخله کنند. با توجه به این‌که ویژگی‌های جامعه و وضعیت محیطی در پس زمینه اجرای خطمشی‌های اقتصادی نقش ایفا می‌کنند، لیکن اجرای مؤثر آن‌ها می‌تواند موجب ثبات اقتصادی، بهداشت، مسکن، امنیت، رفاه و تأمین اجتماعی را برای جامعه به ارمغان آورد. با توجه به تحلیل‌های بدست آمده از رویکرد داده بنیاد، راهبردهایی که برای اجرای مؤثر خطمشی‌های اقتصادی برنامه ششم توسعه لازم است تا در منطقه جنوب شرق اتخاذ شود عبارتند از: فرهنگ سازی، ظرفیت سازی، کارآفرینی سازمانی، ارزیابی و نظارت، مدیریت یکپارچه، مدیریت دانش، شبکه ارتباطی یکپارچه، توانمندسازی مجریان، ایجاد انگیزه، آموزش مجریان، تعهد استانی، حمایت مدیران ارشد. این راهبردها در قسمت بعد تشریح شده‌اند.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با توجه به روند جهانی شدن و مسائل و چالش‌هایی که با خود برای جوامع به همراه آورده‌اند، طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه به یک ضرورت انکارناپذیر برای دولت‌ها تبدیل شده است. ایران از جمله کشورهایی است که با فاصله نسبتاً کم برنامه‌ریزی را شروع کرد به طوریکه از تدوین اولین برنامه توسعه کشور قریب به ۷۰ سال می‌گذرد. ایجاد هماهنگی در سطح سیاست‌گذاری و کاهش عدم اطمینان در سیاست‌های میان مدت کشور برای فعالان اقتصادی و فراهم کردن ضمانت اجرایی برنامه‌ها از جمله دلایل تدوین برنامه‌های توسعه هستند.

به منظور دستیابی به سند چشم انداز ۲۰ ساله و اجرای سیاست‌های کلی نظام، برنامه ششم توسعه و اقتصاد مقاومتی برای سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۵ با هدف کسب رشد اقتصادی سالانه هشت درصد به تصویب رسید. در این برنامه طرح‌های مرتبط با ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی در بودجه‌ریزی سالانه و صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی، اصلاح نظام درآمدی دولت در اولویت بوده‌اند. نکته قابل توجه در برنامه ششم توسعه تعدد اهداف مطرح شده در این برنامه می‌باشد که در حدود صد هدف در این برنامه مطرح شده است. سیاست کلی اقتصاد مقاومتی تأکید خاصی در زمینه‌سازی برای نقش آفرینی مردم و فعالان اقتصادی در تحقق حماسه اقتصادی دارد. در این سیاست‌ها بر به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی و همکاری‌های جمعی تأکید شده است.

با توجه به ماهیت پژوهش حاضر برای ارائه مدل اجرای خطمشی‌های اقتصادی مبتنی بر برنامه ششم توسعه، از ترکیب دو رویکرد کمی و کیفی استفاده شده است. مرحله اجرای خطمشی‌ها از مهم‌ترین و چالشی‌ترین مراحل می‌باشد زیرا به واسطه انجام این مرحله می‌توان به اهداف موردنظر دست یافت. اجرای ناموفق خطمشی‌ها سبب بروز مشکلات بسیاری می‌شود که امروزه هزینه‌های غیرقابل جبرانی را به کشورها تحمیل می‌کنند. بنابراین توجه به مسئله مدل اجرای خطمشی‌های تدوین شده نیاز به توجه به جدی و علمی مسئولان داشته تا کارآمدی و دستیابی به اهداف اجرای خطمشی‌ها را میسر نماید. در این پژوهش پس از انجام مطالعات و مصاحبه‌های عمیق، ابعاد مختلف

این مسئله استخراج شده است. به منظور ارائه مدل، علاوه بر توجه بر مسائل استخراج شده، باید به حضور بازیگران مختلف در این عرصه و تعاملات بین آنها نیز توجه کرد. از همین رو به منظور بدست آوردن نگاهی جامع، نتایج در سطح مختلف مورد بحث قرار گرفته است:

سطح اول) ایجاد ظرفیت اجرا: مقصود از ظرفیت اجرا، توانمندسازی سازمانها و بازیگران اجرای خطمشیها از لحاظ سختافزاری و نرمافزاری می باشد به نحوی که ظرفیتهای نرمافزاری موردنیاز از جمله سبک رهبری، باورها و نگرشها نسبت به اجرای خطمشیها در سازمانهای مجری ایجاد شود.

سطح دوم) ایجاد بستر مطلوب برای اجرای خطمشیها: فرهنگسازی سبب ایجاد باوری عمومی و مشترک برای اجرای خطمشیها در جامعه می شود که می تواند روند اجرای خطمشیها را در جامعه تسهیل کند. مخاطبین فرهنگسازی تمام بازیگران و عوامل اصلی در فرایند اجرای خطمشیها می باشند. از طریق فرهنگسازی درک مشترک از روند اجرا ایجاد شده و سپس نوبت به تطابق فهمهای مشترک ایجاد شده با سایر عوامل مؤثر در فرایند اجرا می باشد. بر این اساس، به منظور ایجاد بستر فرهنگی مناسب ابتدا کمیتههای عمومی متشکل از مدیران ارشد سازمانهای درگیر در اجرای خطمشیهای اقتصادی تشکیل و پس از طرح خطمشیها در کمیته و رسیدن به اجماع نظر، خطمشی بررسی شده به کمیته تخصصی ارجاع داده می شود تا آرایش استانی مطلوب برای اجرای خطمشی موردنظر تبیین و تهیه شود. بدین منظور در کمیتههای تخصصی شاهد حضور افراد متخصص و کارشناس در فرایند اجرای خطمشیها بوده که در نقش بازوی اجرایی تخصصی برای هر یک از کمیتههای عمومی می باشند. اعضای کمیته تخصصی در مراحل اجرای خطمشی به اعضای کمیته عمومی بازخورد و گزارش عملکرد ارائه می دهند تا اعضای کمیته عمومی بتوانند با محدودیتها، نقاط قوت و ضعف و چالشهای موجود در زمینه اجرای خطمشیها آشنا شوند و ناهماهنگیها با دلیل عدم وجود دانش کافی کاهش یابد.

سطح سوم) تحقق اکوسیستم اجرای خطمشیها: پس از ایجاد ظرفیت و بستر مطلوب اجرا، نوبت به شکلگیری اکوسیستم اجرای خطمشی می رسد. این اکوسیستم از بازیگرانی تشکیل شده است که در روند اجرای خطمشیها به باورهای مشترکی رسیده اند و دارای خودباوری و اعتماد به نفس بالایی هستند. این موضوع باعث می شود تا این بازیگران ریسکپذیری بیشتری داشته باشند و بتوانند در صورت نیاز برخی از رویههای بوروکراسی اداری را کنار گذاشته و برخی از امور را بصورت نوآورانه و خلاقانه اجرا کنند.

پژوهش حاضر با هدف طراحی مدلی برای اجرای مؤثر خطمشیهای اقتصادی برنامه ششم توسعه در سازمانهای متصدی منطقه جنوب شرق انجام شده است. بر مبنای نتایج بدست آمده از این پژوهش، پیشنهاداتی برای اجرای مؤثرتر خطمشیهای اقتصادی ارائه می شود:

استفاده از اکوسیستم اجرا در چرخه اجرای خطمشی، دریافت بازخورد در فرایند اجرای خطمشی، هوشمندی سازمانهای مجری در آگاهی از چالشها و فرصتها، توجه به دیدگاههای مجریان در تدوین برنامهها، به روز کردن فرایند اجرای خطمشیهای اقتصادی به صورت مستمر، توجه بیشتر به شرایط مداخلهگر از جمله گروههای ذینفوذ

سیاسی و آمادگی برای کاهش تأثیر آن‌ها، شفافیت در ارزیابی پیامدهای مثبت و یا منفی اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی، ایجاد هیأتی برای پایش چالش‌ها و ارائه راهکارهای مرتبط در حوزه اجرای خط‌مشی‌های اقتصادی، درگیر کردن و جلب مشارکت سازمان‌ها و نهادهای ذیربط در فرایند اجرای خط‌مشی، تأمین منابع و ابزارهای موردنیاز برای اجرای مؤثرتر خط‌مشی‌های اقتصادی در منطقه جنوب شرق.

با توجه به بررسی انجام شده در این مطالعه به سایر محققان پیشنهاد می‌شود تا مدل ارائه شده در این رساله را توسعه داده و تأثیر سایر متغیرهای برون سازمانی و یا درون سازمانی را بر اجرای مؤثر خط‌مشی‌ها ارزیابی کنند. همچنین با توجه به اهمیت خط‌مشی‌ها توصیه می‌شود که در حوزه سایر خط‌مشی‌ها نیز مدلی برای اجرای مؤثر خط‌مشی‌های مربوطه طراحی و توسعه داده شود.

منابع

- احدزاده، احد؛ صیاد شیرکش، سعید؛ و جمشیدی ایوانکی، مینا. (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر اثربخشی اجرای خطمشی‌های عمومی مطالعه موردی وزارت نیرو. *پژوهش‌های سیاستگذاری و برنامه‌ریزی انرژی*، ۶(۴): ۲۰۵-۱۶۷.
- ارغوانی، فریبرز؛ غلامی، محمد حسن. (۱۳۹۷). دیپلماسی اقتصادی ایران در بستر قوانین برنامه‌های توسعه آسیب‌شناسی برنامه‌های چهارم تا ششم. *مطالعات حقوقی*، ۱۰(۲): ۱-۲۷.
- افکاریان، مرضیه؛ دانش‌فرد، کرم‌الله؛ و رجبی فرجاد، حاجیه. (۱۳۹۹). تحلیل پیشران‌های خطمشی مالی بر نحوه تخصیص بودجه دولتی. *حسابداری مدیریت*، ۱۳(۴۵): ۱-۱۹.
- الوانی، سید مهدی؛ و شریف‌زاده، فتاح. (۱۳۹۴). **فرایند خطمشی‌گذاری عمومی**. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- حسینی، سیداحمد؛ بیگی نیا، عبدالرضا؛ و قاسمی، مبینا؛ (۱۳۹۵). شناسایی موانع اجرای خط مشی عمومی مورد مطالعه: قانون مدیریت خدمات کشوری. *نخستین کنفرانس بین‌المللی پارادایم‌های نوین مدیریت هوشمندی تجاری و سازمانی*، خرداد ۹۵، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- خدابخشی، نسرين؛ امینی سابق، زین‌العابدین؛ قربان حسینی، مسعود؛ و ساده، احسان. (۱۳۹۶). طراحی مدل اجرای خطمشی‌های تعاون روستایی بر مبنای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی. *توسعه محلی (روستایی-شهری)*، ۹(۱): ۱۴۴-۱۲۱.
- خلیلی، محسن؛ منشادی، مرتضی؛ و آزموده، فهیمه. (۱۳۹۰). بایستگی‌های ژئواکونومیک توسعه منطقه جنوب شرق ایران. *روابط خارجی*، ۳(۴): ۸۱-۱۲۴.
- طاهری، مها؛ معمارزاده طهران، غلامرضا؛ و موسی‌خانی، مرتضی. (۱۴۰۰). شناسایی موانع اجرای خطمشی‌ها در سازمان امور مالیاتی. *مدیریت توسعه و تحول*، ۱۳(ویژه‌نامه): ۱۷۷-۱۸۹.
- علی‌زاده، ابراهیم؛ وکیلی‌فرد، حمیدرضا؛ و حمیدیان، محسن. (۱۴۰۱). بررسی عوامل خرد و کلان خطمشی‌های اقتصادی مؤثر بر عملکرد مالی شرکت‌ها (رهیافت دیمتل فازی)، *دانش سرمایه‌گذاری*، ۱۱(۴۱): ۴۲۹-۴۰۵.
- قلی‌پور، رحمت‌الله؛ دانایی‌فرد، حسن؛ زارعی‌متین، حسن؛ جندقی، غلامرضا؛ و فلاح، محمد رضا. (۱۳۹۰). آرایه مدلی برای اجرای خطمشی‌های صنعتی مطالعه موردی در استان قم. *مدیریت فرهنگ سازمانی*، ۹(۲۴): ۱۳۰-۱۰۳.
- کاظمی‌نژاد، ساسان؛ الوانی، سیدمهدی؛ و جمشیدی ایوانکی، مینا. (۱۳۹۸). طراحی مدل اجرای خطمشی‌های انرژی در بخش نفت و گاز. *مطالعات اقتصاد انرژی*، ۱۵(۶۲): ۳۷-۶۸.
- لکی بهمن. (۱۳۹۷). بررسی نارسائی‌های تدوین و اجرای خطمشی‌گذاری در سازمان‌های ایرانی. *رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری*، ۲(۵): ۹۸-۱۰۹.
- مرادی برلیان، مهدی؛ و تنگستانی، محمد قاسم. (۱۴۰۲). الزامات حقوقی تأمین اجرای مؤثر قوانین برنامه توسعه در ایران موردکاوی قانون برنامه ششم توسعه (آموزه‌هایی برای قانون برنامه هفتم توسعه). *مجلس و راهبرد*، ۳۰(۱۱۵): ۵۹-۹۰.
- نورمحمدی، خسرو؛ و صمیمی، احمد. (۱۴۰۰). **برنامه‌ریزی توسعه در ایران (بازخوانی نظرات دکتر حسین عظیمی آرائی)**. تهران: انتشارات سازمان برنامه و بودجه کشور، مرکز اسناد، مدارک و انتشارات.
- نوری، خسرو؛ فراتی، حسن؛ همتیان، هادی؛ فائزی رازی، فرشاد. (۱۳۹۹). ارائه الگوی مفهومی ارزیابی اجرای خطمشی نظام اداری مورد مطالعه دستگاه‌های اجرایی و دانشگاه‌های علوم پزشکی استان سمنان، *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد*، ۶۳(۵): ۲۹۸۱-۲۹۳۷.

References

- Ajulor, O.V. (2018). The Challenges of Policy Implementation in Africa and Sustainable Development Goals. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, 3(3),1497-1518
- Azahar Abas, M. (2019). **Global encyclopedia of public administration, public policy, and governance**. Springer, Cham.
- Baker, S. R., Bloom, N., & Davis, S. J. (2016). Measuring economic policy uncertainty. *Economics*, 131(4): 1593–1636.
- Batsuuri, G. (2016). Foreign investment policy implementation effectiveness a case study from Mongolia. *interdisciplinary research*, 2, 309-320.
- Bronk, K. C. (2011). A grounded theory of the development of noble youth purpose. *Adolescent Research*, 27: 78-109.
- Dye, T. R. (2013). **Understanding public policy (14th ed.)**. Pearson Publication.
- Gefen, David & Rigdon, Edward & Straub, Detmar. (2011). An update and extension to SEM guidelines for administrative and social science research. *MIS Quarterly*. 35. iii-xiv.
- Gofen, A., Sella, S., & Gassner, D. (2019). **Levels of analysis in street-level bureaucracy research**. Edward Elgar Research Handbooks on Public Policy Publishing.
- Grindle, M. S. (2017). **Politics and policy implementation in the third world**. Princeton, Princeton University Press.
- Hardouvelis, G. A., Karalas, G., Karanastasis, D., Samartzis, P. (2018). Economic policy uncertainty, political uncertainty and the Greek economic crisis. *SSRN Electronic Journal*, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3155172> .
- Hay, C. (2004). Taking ideas seriously in explanatory political analysis. *British Journal of Politics & International Relations*, 6 (2): 142-149.
- Hill, M., & Hupe, P. (2002). **Implementing public policy governance in theory and in practice**. London: Sage Publications.
- Imperial, M. T. (2021). **Implementation structures the use of top-down and bottom-up approaches to policy implementation**. In Oxford Research Encyclopedia of Politics. Oxford University Press.
- Istiak, K., & Serletis, A. (2018). Economic policy uncertainty and real output: evidence from the G7 countries. *Applied Economics*, 50(39): 4222–4233.
- Karov, B. (2018). **The connection between security, development and globalization**. Munich, GRIN Verlag.

- Kenbeek, S. D., Bone, Ch., & Moseley, C. (2016). A network modeling approach to policy implementation in natural resource management agencies. *Computers, Environment and Urban Systems*, 57: 155–177.
- Leduc, S., & Liu, Z. (2016). Uncertainty shocks are aggregate demand shocks. *Monetary Economics*, 82(c): 20–35.
- Peters, B. G. (2019). **Institutional theory in political science: The new institutionalism (4th ed.)**. Edward Elgar Publishing.
- Phan, D., Iyke, B. N., Sharma, S. S., & Affandi, Y. (2021). Economic policy uncertainty and financial stability–Is there a relation? *Economic Modelling*, 94(c): 1018–1029.
- Retter, L., Frinking, E., Hoorens, S., Lynch, A., Nederveen, F. & Phillips, W. (2020). **Relationships between the economy and national security: analysis and considerations for economic security policy in the Netherlands**. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Sager, F., & Gofen, A. (2022). The polity of implementation: organizational and institutional arrangements in policy implementation. *Policy, Administration and Institutions (Governance)*, 35(2): 347-364.
- Xia, Y., Hu, W., & Su, Z. (2023). Economic policy uncertainty, social financing scale and local fiscal sustainability evidence from local governments in China. *Sustainability*, 14(12): 7343.

